

ANADOLU METİNLERİ

XIII. asır

Mecdut Mansuroğlu

I.

Şeyyad Hamza

XIII. asır Anadolu türk şairi Şeyyad Hamza hakkında ilk malûmatı ve bir manzumesini ilk olarak Prof. Fuad Köprülü vasıtası ile öğrenmekteyiz. ¹ Eğirdirli Hacı Kemal'in Umumî kütüphanede 5782 numrada kayıtlı olan *Câmi' an-nazâ'ir*'inde ² bulunan bu manzume Köprülü tarafından şaire ait en mufassal malûmatı ihtiva eden yazıda (bk. not. 1), arap harfleri ile, zeyl olarak ilâve edilmişti. Yanlız bu, aslındakinden bir az farklı ve eksiktir. 1933 — 34 ders yılında edebiyat fakültesi edebiyat zümresi talebesinden Süreyya Gıyas, *Ömer ibn-i Mezid'in Macmû'at an-nazâ'ir'inde divanı olmayan veya bizce meçhul olan şairlerin diğer nazire mecmualarındaki şiirleri* adlı mezuniyet vazifesinde ³, yukarıda adı geçen manzumeden başka, yine Eğirdirli Hacı Kemal'in aynı eserinden iki manzumesi daha vardır. Bunların ilk bahsedileni aruz vezni ile olup, *Câmi' an-nazâ'ir*'in 252b — 253a, hece vezni ile yazılmış olan ikincisi 328b — 329a ve aruzla yazılmış olan üçüncüsü 457 b — 458 a yapraklarındadır. Ancak bunların, hiç bir transkripsiyon sistemi düşünülmeyerek, hatıra geldiği gibi, lâtin harflerine geçirilmiş olması ve kısmen eksik ve yanlış geçirilmesi, kendilerinden, hiç değilse dil bakımından, istifade imkânını azaltır. İşte bu sebeple Şeyyad Hamza'nın bu üç manzumesini burada tekrara vermek faydasız olmayacak.

¹ Köprülü-zade Mehmed Fuad, *Anatolische Dichter in der Seldschukenzeit. I. Şejjâd 'Hamza* (Köröşi Csoma Archivum, I, 3. cüz, 15 haziran, 1922, Budapest, s. 184—188); makalenin türkçesi için bk., *Selçakiler devrinde Anadolu şairleri, I. Şeyyad Hamza* (Türk Yurdu, nr. 1, c. I, teşrin II. 1340, İstanbul, s. 27—34). Köprülü'nün Şeyyad Hamza hakkında muhtelif diğer yazılarında verdiği malûmat yukarıdaki yazının telhisi mahiyetindedir.

² *Câmi' an-nazâ'ir* hakkında malûmat için bk., Köprülüzade Mehmed Fuad, *Millî edebiyat cereyanının ilk mübeşşirleri ve divanı türki-basit, XVI. asır şairlerinden edirneli Nazmî'nin eseri*, İstanbul, 1928, s. 61, not.

³ Türkiyat Enstitüsü mezuniyet vazifesi, nr. 57.

Traskripsiyon harflerine naklederken, iki husus göz önünde tutulmuştur: 1. arap harfleri ile yazılışını transkripsiyon harflerinde gösterebilmek; 2. yazıldığı zamandaki söylenişine en yakın şekilde fonetiğini tayin etmek. Bu manzumeler burada yukarıda gösterilen sıra ile, edebiyat fakültesi tarafından neşredilen *Türk ilmi transkripsiyon kılavuzu* (İstanbul, 1941)'ndaki esaslara göre, lâtin alfabesine geçirilmiştir. Metinde bir takım yazılış yanlışlıkları vardır. Bunlar, mümkün oldukça düzeltilmekle beraber, aslındaki şekiller her zaman verilmiştir. Bununla beraber, metin bazı yerlerde o kadar bozuktur ki, bunları düzeltmek bile kabil olamadı.

Arap yazısında gösterilmemiş olan vokallerin, hareke ile işaret edilmiş olsun olmasın (metinde harekeli olarak şu sözler vardır: *ķomadı* 1, 13; *ileteleler* 2, 1; *alıçak* 2, 3; *ve* 2, 3; *tolup* 2, 4; *şeni* 2, 5; *gerdügün* 2, 9; *aydur-ıdüñ* 2, 10; *koğar* 2, 11; *özüm* 3, 2; *bu* 3, 8), transkripsiyonda altları noktalıdır. ³ veya ^c ile başlayıp da, bunu bir vokal takip etmeyen sözlerin transkripsiyonunda vokalde nokta vardır. Üstlerinde med bulunmayan *a* okunacak ³ de transkripsiyonda noktalıdır. Metinde esas itibarı ile lokatif ve datif ekleri *he* ile yazılmıştır (daima *he* ile yazılan *aña*, *saña*'dan başka, metinde *elif* ile yazılan datifler şunlardır: *haķa* 2, 12 *haķa* 3, 1; *maħluķa* 3, 7). Bundan başka *a*'lı fiil şekillerinden bir kısmı da *he* ile yazılmıştır (bk. *urasen* 2, 2; *ķurasen* 2, 2; *ayda* 2, 3; *ura* 2, 9). Bir de, söz ortasında veya sonunda *e* okunduğu halde, *elif* ile yazılan sözler vardır (*içürmeyinçe* 1, 13; *ķeke ķeke* 2, 1; *dime* 3, 3; *diler-işeñ* 3, 3). Relatif zamiri *ki* ve müştakları daima *h* ile yazılmıştır.

- şu hallerde kullanılmıştır: 1. acemce terkip alâmeti olan *-i*'yi ve *ve* manasında olan *-u*'yu kendinden önceki söze bağlamak için; 2. aslında ek olup, bizim bugünkü anlayışımızla söze bitişmesi lâzım geldiği halde, bitştirilmemiş olan morfemleri göstermek için (*-mi* sorgu eki de bu aradadır); 3. arap yazısında bitişik olarak yazıldığı halde, vezin icabı veya ek olmadıkları için, ayrı yazılması lâzım gelen şekilleri göstermek maksadı ile.

Metinde çokluk *p* yerine *b* yazılmıştır. Buna karşı bir iki *p* de vardır (metinde *p* ile yazılanlar şunlardır: *toprakda* 1, 2; *ķepal* 1, 10; *peyğam* 1, 14; *ķapdı* 2, 5; *ķapusm* 3, 6). Buna kıyasla *p* söylenilen *b*'ler *p* yazıldı. Aynı şey *c* ve *ķ* için de söylenebilir: *ķ* yerine çok defa *c* yazılmıştır (metinde *ķ* ile yazılan sözler: *içürmiş* 1, 2; *ķiçi* 1, 3; *ķepal* 1, 10; *içdi* 1, 12; *içürmeyinçe* 1, 13; *niçün*, *niçün* 1, 17; *ķeke ķeke* 2, 1; *niçe*, *niçe* 2, 2; *aķ* 2, 3; *ķünun* 2, 6; *bağķa* 2, 11; *ķunki* 2, 12; *ķavvün* 2, 13; *ķaldırır* 2, 13; *ķun* 2, 14; *ķekdi* 3, 4; *ķelep* 3, 4; *bizim-içün* 3, 5; *içdi* 3, 6; *aķdı* 3, 6). Bunun ne zaman *ķ* ve ne zaman *c* okunduğunu

yiine metnimizdeki ç'ler ve bazen de Anadolu sahasında lâtîn harfleri ile yazılmış olup, lehçe ve zamanca (XV. ve XVI. asırlar) metnimize en yakın iki eserle karşılaştırarak, tesbite çalıştım.¹ Arap yazısı ile tesbiti güç veya imkâmsız olan diğer hususlar için de aynı eserlerin yardımına müracaat edilmiştir. Arada, zaman ve belki de şive yüzünden, söyleniş farkları bulunabileceğine göre, bunun mutlak surette doğru olamayacağı, nihayet mümkün olduğu kadar doğruya varmak için böyle yapıldığı hatırdan çıkarılmamalıdır. Bu vasıta ile tayine çalıştığım noktalar şunlardır :

1. Baştaki *k-* veya *g-*, *ki*, *kim*, *kiçi* gibi bir kaç sözden başka sözlerde yumuşak okunmuştur. Araçada en az 200 yıl bulunmasına rağmen bu sesi yumuşak okumanın diğer bir sebebi de Sultan Veled'in türkçe manzumelerinde *t*'lerin pek çok defa yumuşamış olmasıdır.²

2. Bununla bağlı olarak *bindügün*, *elüñdegi* gibi sözlerde görülen eklerdeki *-k-*'nin de iki vokal arasında yumuşadığı kabul edilmiştir.

3. *-miş*, *-miş ve -dür*, *-dür*, bizim bugünkü türkçemizde olduğu gibi, yuvarlaklık -yayıklık uygunluğuna tabi olmayıp, yalnız yukarıdaki şekillerde görülür. *durur* müstakil bir söz gibi kabul edilerek, daima bu şekilde transkribe edilmiştir.

4. Fîil tasriflerindeki *-şen* lâtîn harfleri ile tesbit edilmiş olan iki metinde de *-sın*, *-sin* olduğu gibi, aynı asır mahsulü olup, metinlerimizin yazılı olduğu mecmuada bulunan Ahmed Faḫîh'in *Çarḫnâme*'sinde de

¹ K. Foy, *Die ältesten osmanischen Transcriptionstexte in gothischen Lettern.* (MSOS IV, II. bölüm, Berlin, 1901, s. 230 — 277); ayn. mil., *Die ältesten osmanischen Transcriptionstexte in gothischen Lettern. II.* (MSOS V, II. bölüm, Berlin, 1902 s. 233—293.); Franz Babinger, *Der Pfortendolmetsch Murād und seine Schriften* (Litteraturdenkmäler aus Ungarns Türkenzeit. Nach Handschriften in Oxford und Wien, bearbeitet von Franz Babinger, Robert Gragger, Eugen Mittwoch und J. H. Mordtmann. Ungarische Bibliothek, Berlin und Leipzig, 1927), s. 33—54. Bunlar arasında üç dilde (türkçe, lâtince, macarea) ve her birini arap ve lâtîn yazısı ile tertip ettiği ilâhîsi *Bodleiana* yazmalarının *Marsh 179* numaralı nushasından naklen bu mecmuanın 143—184. sahifalarındadır. Bunun işlenmiş için bk., Melâhat Hülki, *Yabancı alfabelerle yazılmış türkçe eserler ve banların birinin lisanî izah tecrübesi*, İstanbul, 1936 (Türkiyat Enstitüsü, semester vazifesi, nr. 4)

² Krş. Radioff, *Über alttürkische Dialekte. I. Die seldschukischen Verse im Rebâb-Nâme* (Mélanges Asiatiques tirés du Bull. de l'Acad. Impér. des Sciences de St.-Pétersbourg. Tome X, s. 17 — 77); C. Salemann, *Noch einmal die Seldschakischen Verse* (ayn. mecm., s. 173 — 245); *Rebâbnâme*'nin Peşte yazması için krş. *Körösi Csoma Archivum*, I., 4. ve 5. cüz, Budapest, 1925; *İbtidânâme*'nin Oxford yazması için krş. s. 104 ve faksimile I, II, III; *Divân-ı Sulṭân Valad*, İslambol, 1358 deki türkçe manzumeler; Veled Çelebi, *Divân-ı türki-i Saltan Veled*, İstanbul, 1341.

bir çok defalar *-sın, -sin* yazılmış olmasına rağmen,¹ XIII. asır Anadolu türkçesi mahsulü olan Sultan Veled'in karışık bir manzumesinde bu şekil farsça *tan, gülşan* v.s. ile kafiyeleşmiştir;² bu itibarla metinlerimizde de *-sen* okundu;

5. *emdi* XV. asır metninde *emdi*, diğerinde *imdi*'dir; buna göre zamanca ve belki de mekânca kendisine daha yakın olan birincine benzetilerek, *emdi* yazılmıştır.

6. oş Bang'm da teklif ettiği gibi, oş okunmuştur; çünkü Murad'da (bk. *göst. yer.*) da böyledir.³

1.

- 1 eçel tutmuş elinde bir ulu cam
ki ol camuñ içi tolu şerencam
- 2 kime ayuğ şunar kime içürmüş
kimi eşrük yatur toprakda müdam
- 3 ki bir bir içer ol saği elinden
bay-u yoğşul ulu kiçi has-u cam
- 4 zehi şerbet ki bir gez andan içen
ne şubh oldüğünü bilür ne ahsam
- 5 bu meclisde harif olan kişiler
ne nuql arzuladılar ne ho badam
- 6 ne şerbetdür bu hiç rengi bilinmez
kıvı-mı akmıdır ya puhte ya ham
- 7 ne arslanlar yattırmış-dur bu saği
ne ejdehalar olmuşdur aña ram
- 8 şelahtinleri yaturdı bu saği
ki bunlaruñ yiridür rum ile şam
- 9 kanı şalışal zal-u ad-u şeddad
ye keyhüsrev kanı ya kanı behram
- 10 kübad-u kisri-ü fağfur-u kayşer
çepal-u çemşid-ü gerçesb hişam
- 11 şikender-i dara fridun-u zağhak
neriman buhre-ü suhrab-u cem sam

¹ Krş. Köprülü-zade Mehmed Fuad, *Anatolische Dichter in der Seldschukenzeit*. II. Ahmed Faqih (Körösi Csoma-Archiv, II., 1-2, 15. cüz, eylül, Budapest, 1926, s. 20-38); Sadeddin Nüzhet Ergun, *Ahmed Fakih* (Türk şairleri, I, s. 281-283).

² *Divân-ı Sulţân Valad*, İslambol, 1358, s. 228, nr. 382.

³ Bang, *Vom Köktürkischen zum Osmanischen*. 1. *Über das türkische Interrogativpronomen*. (Abh. Pr. Ak. 1917, s. 33-36).

- 12 bular hep bu kađahdan içdi yatdı
kađah şimdi bizimdür kam-u nakam
13 içürmeyinçe kómadı kiři hem
bu sakiden ne lutf iste ne ikram
14 'acebdür bu ki bunlaruñ birinden
he bir haberi getürdiler ne peygám
15 bu saki meclisin esri-diserdür
ne cema'at káhsardur ne imam
16 ne gülrüh kurtulusar ne şekerleb
ne 'anberhatt kálsar ne simendam
17 bu gáfletden niçün uyanmaduñ sen
niçün gáfil yatursen sen ey 'avam
18 şeyyad hamzanuñ göñline her dem
gelür hağ rađmetinden lutf-u in'am
19 ne 'aruz bilür ol ne nahv taşrif
ne kafiye redif ne tecnis-i tam

2.

- 1 nice ecelden kaçuban 'işret kovasen dün-ü gün
oş ilteler çeke çeke inna ileyhî raci'un
2 nice kapular urasen nice tuzaklar kurasen
ger aşlan olup turasen ecel kıla seni zebun
3 ecel alıçak boğazuñ ayda saña kim aç gözün
ne haldesen gör gendüzün ey çabuk ve ey zufunun
4 oğurlayın bağar-ıdün hublara göz kaçar-ıdün
şimdi gözün toprak tolup ne hoş yatursen sernigun
5 kanı atlara bindüğün harir geyüp şalındüğün
ne kapdı atuñdan seni mikr-ile bu dünyay-ı dün
6 kanı senün ol devletün hısm-ile buğz-u heybetün
ya kaçıyup hısm itdüğün kaçıyup olduğun cünun
7 kanı elüñdegi kağah başuñdađi altun külah
bilüñdegi gümüş kuşak egnüñdegi altunlu ton
8 kanı senün bostanlaruñ ol bađ-u gülistanlaruñ
gör yine götürdi seni ol halık-ı reyb el-menun
9 kanı senün bađuñ baluñ rızk-u tavar-ile maluñ
laf ura gögsün gerdüğün gel emdi neñ vardur bugün
10 aydur-ıdün süleymanum hem ol taht ıssı sultanum
emdi getür neñ var bugün şinnün şayan didi yüz on

- 11 ol köy benüm bu şar benüm bu bağça-u gülzar benüm
şimdi seni yire koyar ol kadir-i kün feyëkun
- 12 kimseyi beğenmez-idün dünyada benüm dir-idün
ol-dağı hoş durur saña çunki hağa dutmadı yön
- 13 'alëme varmışken çavun şınleye-mi geldün bugün
dünyede azgunluk idüp çaldurur idün argunun
- 14 şeyyad hamza oş gider çürm-ü günahın fikir ider
çun hağ yolma girmede kanda varursa tün bütün

3.

- 1 ne yatarsen eya gafil gözün aç gör bu erkani
hağa irmek diler işen okı ayat-ı kur'anı
- 2 eğer okuyısañ kur'an bulasen derdüne derman
özünü komağıl gafil uyan yuri iste dermanı
- 3 dime-gil kim benüm server var emdi hvacaña yalvar
eğer diler-işen rehber kıla canuña imanı
- 4 kime kim nasibi degdi eliyni dünyeden çekdi
kelimüm diyüben öğdi çelep musi bin umrani
- 5 sekiz uçmak yedi tamu bizim-içün durur kamu
sen aña sığın ey amu ki virür mağluğa canı
- 6 sular kim dünyeden geçdi ahret şerbetin içdi
hidayet kapusın açdı okur daima kur'anı
- 7 şehinşah-ı zaman oldur ki virür mağluğa canı
anun ışkı nuri birle görürüz çinn-ü insanı
- 8 diler-işen şeyyad hamza kıla hağ camını rahat
saña dünya [ola] ibret gel-a terk it bu viranı

Izahlar

1.

5. *ho*, ne olduğu anlaşılamamıştır, krş. 2, 10 *ho berşaman* (izah) ve *Çarhnâme* (bk. s. 98, not 1) beyit 49, *ne yoksulı eşirger ne ho bayı, ne ak sağal-la pir kor ne ho oğlan*.

6. *hiç*, metinde - ç noktasızdır.

8. *ki . . . şam*] bu mısra iki satır arasına dikine yazılmıştır. Asıl metindeki mısra şöyledir: *ki bunlar bir köyi adı rumi-ü şam*

10. *çepal . . . hişam*] mısra şöyle daha doğru sayılabilir: *çeypal-u çemşid-ü ger-çesb-ü behram*

11. *dara*, metinde *dara-u* yazılmış, fakat -u kırmızı mürekkeple çizilmiştir. *bñhre, par* veya *beçe* olsa gerek.

14. 'açebdür . . . bîrînden] metinde önce 'açeb banlardan ne geldi bîrînden' yazılmıştır; sonra bunun altına manzumedeki mısra ilâve edilmiştir.

19. 'aruz, Köprülü buna „aruz ıstılahatmdandır“ demektedir. (bk. *Körösi, Csoma, Archivum*, I., 3, 1922 ve *Türk Yarda*, I., 1, 1340, manzume hakkındaki notlar nr. 19 veya 11). Böyle bir şeyi lügatlerde tesbit edemedim; bununla doğrudan doğruya 'arâz kasedilmiş olsa gerek.

2.

3. *fünan, fbmnun* (?) şeklinde yazılmıştır.

5. *kanı atlara* sözlere üstünde kırmızı mürekkeple *h* ve *m* harfleri ile sıraya işaret edilmiştir; ancak diğer beyitlere kıyasla *kanı* 'yı mısra başında tutmak daha doğru görüldü.

6. *cünun*, metinde *ç* - ile yazılmıştır.

10. *hem*, metinde kırmızı mürekkeple çizilmiştir.

emdi . . . on] metinde önce *ho berşaman* (?) yazılmış, fakat bu kırmızı mürekkeple çizilerek, üstüne *şayan didi* yazılmıştır.

11. *bağça*, metinde karışık olarak *nhça* (?) yazılmıştır.

kadîr-i kân, metinde *kadîr-ü* yazılmış, fakat *-ü* kırmızı mürekkeple çizilmiştir.

13. *dünyede . . . arğunun*] bu mısra kenarda yukarıdan aşağıya doğru yazılmıştır; asıl metindeki mısra şöyledir: *dünyede arğuvanların kim çalınardı arğamın*

14. *cürm-ü günahın*, asıl metinde kırmızı mürekkeple çizilmiş olan *günahların* sözü üzerine yazılmıştır.

3.

1. *aç*, - *ç* noktasızdır

2. *iste* 'den sonra kırmızı mürekkeple çizilmiş *bu* sözü vardır.

3. *var*, metinde *van* yazılmıştır; *yalvar* 'da *y*- yerine *b*- vardır.

4. *masi* 'den sonra 'alayh as-salâm işaretini andırır bir yazı vardır.

7. *şehinşah* 'tan önce kırmızı mürekkeple çizilmiş *şeha* sözü vardır.

8. *ola*, metinde yoktur, doldurulmuştur; *terk it* üstünde kırmızı mürekkeple çizilmiş *gör* sözü vardır.

II.

Dehanî¹

XIII. asır Anadolu şairi Dehanî hakkında ilk malûmatı ve iki manzumesini de yine ilk olarak Prof. Fuad Köprülü vasıtası ile öğreniyoruz.² Ömer ibn Mezid'in *Macmû'at an-nazâ'ir* 'inde³ bu şairin bir kasidesi ve

¹ Bu şairin adının De h h a n î okunmasına, şimdiye kadar bilinen 5 manzumesi den hiç birinde, vezin müsait değildir.

² Bk. Köprülü zade Mehmed Fuad, *Selçukîler devrinde Anadolu şairleri, Hoca Dehanî* (Hayat I, 1, Ankara, 2 kânun I., 1926, s. 4-5); ayn. mil., *Selçukîler devri edebiyatı hakkında bazı notlar* (Hayat IV, 103, Ankrara, 15 teşrin II. 1928, s. 488).

³ Bu mecmua hakkında malûmat için bk. Köprülü zade Mehmed Fuad, *Millî edebiyat cereyanının ilk mübeşşirleri ve divan-ı türki-î basit, XVI. asır şairlerinde edirneli Nazmî'nin eseri*, İstanbul, 1928, s. 60, not.

dört gazeli daha bulunduğunu öğrenmekle beraber, bunların tam metnine maalesef daha sahip değiliz. Süreyya Gıyas mezuniyet vazifesinde (bk. s. 95) üniversite kütüphanesinin Rıza Paşa katalogunda 1547 numara ile kayıtlı olan bir nazireler mecmuasından¹ şairin şimdiye kadar bilinmeyen üç gazelini daha ortaya çıkarmıştır. Bu manzumelerden birincisi yaprak 88 b, ikincisi 135 b, üçüncüsü 537 b'dedir.

Bunların transkripsiyon harfleri ile gösterilemeyen imlâ hususiyetleri şunlardır: 1. *kaḍr-ile* 1,6; *od-ile* 3,4; *dad-ile* 3,7 de *ile*'ler sadece *-le* yazılmıştır; 2. datif, lokatif, instrumental (*-la,-le*), *-a* ve *-e*'li fiil tasrifleri ve filin nefi şekli *-ma* kaim hallerde de *he* ile yazılmıştır, relatif zamiri *ki* de *he* iledir; 3. metinde harekeli olan türkçe sözcükler ve ekler şunlardır: *yise* 1,3; *az* 1,4; *leḅūne* 1,5; *ḅakmaya* 1,6; *beḅürse* 2,1; *çlur* (2. mısra) 2,1; *çok* 2,5; *oda* 3,4; *aldayup* 3,6; *eyledi* 3,7; 4. *p* hiç yoktur, *ç*'ler de mahduttur (metindeki *ç*'ler şunlardır: *niçün* 1,6; *la'lün-içün* 2,2; *çeker* 2,2; *niçe* 2,4; *çok* 2,5; *itdügi-çün* 3,2; *içinde* 3,3); bunlar Şeyyad Hamza kısmında tafsil edilen esaslara göre *b* veya *p*, *c* veya *ç* yazılmışlardır.

¹ Dışı 27 × 15, içi 21.5 × 10. Kiremit rengi yaldızlı meşin kap, neshle 590 yaprak. Sonunda bir kaç sahife eksiktir. Kimin topladığı ve hangi tarihte yazıldığı belli değildir. Manzumelerini ihtiva ettiği şairler şunlardır: 'Abdî, 'Adlî, 'Adnî, 'Āfitābî, 'Ahdî, 'Āhî, Aḅmed (Aḅmed Paşa), Aḅmedî, 'Ālî, 'Andelîb, 'Andelîbî, 'Ārifî, 'Āşıkî, 'Atā, 'Atāyî, 'Avnî, 'Āzādî, 'Azlî, Bahārî, Bahāyî, Bākî, Başırî, Bedrî, Bezmî, Bihîştî, Ca'fer, Ca'ferî, Cāmî, Cāmî'î, Cebrî, Celîlî, Cem, Cemālî, Cenānî, Cüvānî, Çākerî, Dā'î, Da'yî, Dehānî, Derdî, Derünî, Dilî, Du'āyî, Ekmelî, Emrî, Enverî, Esirî, Faḅrî, Faḅrî, Fārisî, Faşihî, Faşî, Fehmî, Ferdî, Ferrūhî, Feyzî, Fidāyî, Figānî, Gāffar, Gāmî, Gāribî, Gāvri, Gāyetî, Gāzālî, Gedāyî, Gubārî, Gūrūbî, Gūlābî, Gūlşenî, ḅādîdî, ḅafî, ḅāfızî, ḅakim oğlu, ḅālî, ḅālîdî, ḅālîlî, ḅalvetî, ḅāmî, ḅarifî, ḅarîmî, ḅasan, ḅasbî, ḅāsimî, ḅatāyî, ḅatemî, ḅatîfî, ḅāverî, ḅayālî, ḅayderî, ḅayretî, ḅāzretî, ḅelākî, ḅerî, ḅevesî, ḅicābî, ḅifzî, ḅisālî, ḅıẓr, ḅubbî, ḅuldî, ḅulḅî, ḅusrevî, ḅüseyn, ḅüsni, İbrāhim, İḅtiyārî, İshāḅ, İshāḅî, İtābî, İyānî, Kabilî, Kādîrî, Kādri, Kāmî, Kāndî, Kāsum, Kāsumî, Kātîbî, Kāzî, Kemāl, Kemāl zāde, Keşlî, Kıvāmî, Kurbî, La'lî, Lāmî'î, Laḅîfî, Lem'î, Liḅāyî, Luḅfî, Maḅmūdî, Maḅremî, Mā'ilî, Malî, Mātemî, Mazlūmî, Me'alî, Melihî, Mercānî, Mesihî, Mesihî, Mestî, Meylî, Mezārî, Mihrî, Mu'îdî, Mūnîr, Nāmî, Nāmūsî, Naşîbî, Naşihî, Naşîrî, Naşūḅî, Na'tî, Naẓmî, Necātî, Nehārî, Nesîmî, Nevāyî, Nigāhî, Nihālî, Nihānî, Niḅābî, Nişān, Nişānî, Niyāzî, Niẓāmî, Nūḅî, Nuḅḅî, 'Ömrî, 'Özrî, Pelāsî, Penāhî, Pîrî, Raḅîkî, Raḅmānî, Raḅmî, Rāzî, Refik, Remzî, Resmî, Revānî, Rezmî, Ridāî, Rūḅî, Rūmî, Sā'atî, Şādîkî, Şadrî, Şafāyî, Şafî, Şafî, Sahābî, Sākî, Sālîkî, Şarrāfî, Sa'yî, Sehāyî, Sehî, Selîkî, Selîmî, Selmān, Sevdāî, Seydî, Seyfî, Sezāyî, Şıdkî, Şıfātî, Sinānî, Şubḅî, Şun'î, Süzenî, Suzî, Sücūdî, Sürürî, Şākirî, Şāmî, Şāver, Şehābî, Şehîdî, Şem'î, Şemsî, Şevḅî, Şeyḅ, Şeyḅî, Şifāyî, Şîrî, Şu'ūrî, Şuhūdî, Tācî, Tālî'î, Tāriḅî, Ūftādî, Ūmidî, Vaşî, Vechî, Vefāyî, Vişālî, Yaḅyî, Yetîmî, Yūsuf, Zā'fî, Zā'ifî, Zāhidî, Zārifî, Zātî, Zebānî, Zeerî, Zihnî, Zuhūrî, Zülālî. Daha fazla malūmat için bk. Süreyya Gıyas, göst. yer. s. 1, Fevziye Abdullah, *Gazel tarzında benzetişler (nazirecilik)*, mezuniyet vazifesi, 1932 — 1934, Türkiyat Enstitüsü, nr. 54, s. 27 — 31. Burada bu mecmuadaki şairler yanlışlıkla daha önce bahsedilen nazire mecmuasında gösterilmiştir; krş. s. 25 — 26, not.

1.

- 1 vaşf-ı lebüñle şîrüm olur şer beşer leziz
kîm abı kând-î bab-ı mükerrer ider leziz
- 2 kâddün nihali gibi varmıdır bir nihâl kîm
şeftaluy-ı lebjîm gibi vire şemşer leziz
- 3 şirin değülmi şuğ gözün la'lün-ile kim
badamı kânda yise aydır kând-î ter leziz
- 4 ehl-î niyaza nazûnî az itme lûtf kıl
kim naz-ı nazenin olur ey şiveğer lezi
- 5 şirin lebüñe ben niçe can virmeyem ki olur
can 'aziz kişiye ey simber leziz
- 6 yaşum görüp yüzüme niçün bakmaya hâbib
'âlemde kâdr-ile hüd olur sim-ü zer leziz
- 7 zülfi gibî dehani beyanın uzatma kim
reşmi hâber bilürsen olur muhtaşar leziz

2.

- 1 gül yüzünde hâf beürse gözlerüm giryan olur
hale görünse kenar-ı mahda baran olur
- 2 la'lün-içün gözlerim bir birine hançer çeker
ol iki meşt arasında kor[kar]um-kim kan olur
- 3 gül budağı gibi gülşende şalınsañ naz-ile
karşuña başın şalup şerv-î revan hayran olur
- 4 zülfi üstünde gören bir kuşe-i' ebrusını
sayesi tutmuş cihanı niçe hoş eyvan olur
- 5 gizledi hâttı dehani hatemîn dilden dutar
şimdi fitne devridür yok yire çok bühtan [olur]

3.

- 1 bir kâdağla bizi sağı gâmdan azad eyledi
şad olsun gönli anuñ gönlümi şad eyledi
- 2 bendeyidi bunça yıllar kâddine şerv-î revan
toğrulukla kulluk itdügi-cün azad eyledi
- 3 hüşrev-î huban iden sen dilber-î şirinlebi
bisütun-ı ışık içinde bini ferhad eyledi
- 4 od-ile korkutma va'ız bizi kîm la'l-î niğar
canımız bizim oda yanmağa mu'tad eyledi

- 5 nâşs getürdi hüsnüñüñ da'vasın işbat itmeğe
ol-ki yarûñ kaçını nun-u gözün şad [eyledi]
6 aldayup aldı dehani yoğ bahaya camımı
şor ne bir büseye aldum diyü ad eyledi
7 işter-işen mülk-i hüsn abad ola dad eyle kim
padışehler dad-ile mülkini abad eyledi

İzahlar.

2.

2. *korqarum*, metinde bu sözün *-kar-* kısmı yoktur.
3. *olar*, başka bir el tarafından ilâve edilmiştir.
4. *olur*, başka bir el tarafından ilâve edilmiştir.
5. *olur*, metinde yoktur.

3.

2. *itdugi-çün*, *t* üstünde şedde vardır.
5. *eyledi*, metinde yoktur.

Not : *Hayat* mecm. I 'de Köprülü tarafından neşredilen Dehanî 'nin *Câmi' an-nazâ'ir-* 'indeki gazeli (krş. s. 101, not 2) eski imlâsını muhafaza ederek, aynen neşredilmesine rağmen, aşağıdakinden bazı hususlarda farklıdır. Bu farklar şunlardır :

1. *idelüm*, iki *elif* ile değil, tek *elif* 'ledir.
2. *efsun*, kırmızı mürekkeple silinmiştir ve altına *şihir* yazılmıştır.
4. *şöyle*, *ö* harekelidir.
5. *görülen*, *r* 'nin bir 'az üstüne yazılmış bir *vav* vardır.
7. *şüç(c)i*, *ü* harekelidir.
bir, metinde *yir* 'dir.
9. *nice nice*, metinde *niçe niçe* 'dir.

III.

İbtidaname.

Sachau ve Ethé katalogunda (*Catalogue of the Persian, Turkish, Hindustani, and Pushtu Manuscripts in the Bodleian Library. I. The Persian Manuscripts, Oxford, 1889, s. 552, nr. 750*) Walker 97 işaretini taşıyan yazmanın 2. kısmında Sultan Veled'in *Rebābnāme* 'sinin bulunduğu söylenir. Geçen yıl Sir E. Denison Ross buradaki türkçe beyitlerin fotoğraflarını enstitümüze hediye etmişti. Bunların tetkikinden anlaşıldı ki, cildin ikinci kısmı *Rebābnāme* adını taşımakla beraber, hakikatte *İbtidā-nāme* 'dir. Bu vesile ile müteveffa âlimin hatırasını burada teşekkürle anarken, bu yanlışlığı düzeltmek ve Anadolu türkçesinin en eski devirlerini aydınlatmağa yarayacak bir vasıta daha kazanmak için, bu metnin klişesi aşağıya konmuştur (bk. faksimile I, II ve III). Gerek bu eseri, gerek bu devir türkçesini ileride işlemek imkânı aranacaktır.

MS. Walker. 97.

I. İbtidanâme, Bodleian kiitiip., Walker 97.

نگاری ایبره اگر رسد کلین گمان من بین کم که مغز می اوزال انگی ایبره بر اولدی گشتن بر بیل اینی سب باخل شکر که فله می کی سره که گدازن مل که تکلدی پیشین پاک آنون در پی دردی که باو تکل انون ایبره اولدی تباین قدرتی بی غلم حسره رشک وین بلر سپیدم بن عجب ایام نه که در سینه ملک از بارسی و اوزاری دور رفت و میان گشتن کی در سینه کجی آن که بچشم بسند زبان گشتن که او ما تکی زبان که میشد علم او از دولت روان گشت سر برین ارادت و کوچی ده اعمار سپید گشت هر که سپید گشت مار گشت بی نام کشتن گشت یک ملک با کس و کشتن ای دانا پس این کرد و اکر تکل MS. V. 4	نه که کلین داره السن شیزان قزم که مغز می و عظیم کم که دوا زن ملک شیعی کیده فلیسا بلغل سق شایبی ایست ساگر ایسا سن ایبره در عین کوره وین بر اینی با کسل دانی بر سبک بون که ای عا که گشته بر افتد ستر لاینی که سپیدم بن بلر که که که بلر سینه گو که در هر دو نوستی کی ربا دی چو که که سپید ملک از ان سندر رشک سوز و از زبان میا گشت از ره می رهده ایمان گوید کشت ارادت آن روان چون بیانی که داد و دو مید فانه ز سندر زان دوز سر کن کن ایبره سپید نیست ضرورت تکلن که سوز سپید و ملک ای کل ملک بود و سپید گشتن	کنند زونی قتلن بی قتل شقی طلک کچو دینه کحلا طلک که دانه لاک ککلر بر دمی کل کی ای مسورا سمدی که گشتن در سینه ای کلک بی دهن سطلو اوکل میانک بچینه ای سطلن دو کلک یاز کلک فریدم دیسوز این تکر می ادم بلر بیروم کلان اسپید کدز ا کفنت تکی و رفیک که چه سپید در سینه می کجید حرف چون کوزه ایست کدز از یاری و از تار بجز از کوز چون شودم از تو جو سندر که خنده کلک چشم دل پند ان چشم کن کدز از تو جو چشم جور نه تپست وین باید وزیر زانکه ماور کدز از سپیدم در ملک ارمون شد کل که تو در ملک از ان کلک این کتا بر جوان کلکلا	مالی ایبره عشق اخلن کسندن قرمان دونه اول قشیت عشقندن دوا ملر دوا آل طلک شمسور را نه کم ایست از سینه اندر سندن ایرو دکل قشیت که بولد سینه شیب بی نی نور اول سبز کلک کلک دگر کم از لافعات ادم کرده دی بر سینه کلک چون از ان الفطلم حور کی تر از سینه علق ان کجید بجز از کوزه چون شودید کدز زبان سندر سس شمس از زره کی بوموم نازان جو شمس شو می با کار جانت کدز از ان دوزره مجر ز دوش شو سر جیب و راست از می لی شان فرات بیم نقش حیوان نایر الا ان نقش شود دران چو پارد همه می و سوز تر است

اب
 یک م